Practical Literary Theory and Criticism Not

ምዕራፍ አንድ

የስነ ጽሑፍ ትወራና ስነ ጽሑፋዊ ሂስ

የስነ ጽሑፋዊ ሂስና ትወራ ምንነትን ከመግለጻችን በፊት ራሱ ስነ ጽሑፍ ምንድን ነው የሚለውን ጥያቄ መመለስ ያስፈልጋል፡፡

- ስነ ጽሑፍ ማለት ምን ማለት ነው?
- አንድን ቴክስት ስነ ጽሑፍ ነው ወይም አይደለም ለማለት መነሻችን ምንድን ነው?

ስነ-□ሑኡ □ሚለ□ ጽንሰ-ሐሳብ ሲነሳ አብሮ ብቅ የሚለው ጥያቄ ስነ-ጽሁፍ ምንድነው፣ ስነ-ጽሑፍ ያለሆነውስ የቱ ነው የሚል ነው፡ እነዚህን መሠረታዊ ጥያቄዎች ተገን አድርገው ምሁራን ጎራ ለይተው መከራከራቸውን የተለያዩ ጽሑፎች ይጠቁማሉ፡፡

ለዚህም ነው ዘሪሁን አስፋው (1992፣1) ስነ-□ሁአ በሰ□ ልፀ □ታሪ□ □ስዓ ለረፀም ዘመናት የቆየ ኪነ-ጥበብ በመሆኑ ብዙ ሃሳቦች የተሠነዘሩበት ብዙ ክርክሮችና ምርምሮች የተደረጉበት መስክ መሆኑን በመጠቆም ስለምንነቱ፣ ሥለ አፈጣጠር ምስ□ሩ፣ ስለሚያካትታቸው ነገሮች፣ በሰዎች ላይ ስለሚያሳድረው ተጽዕኖና ስለሚያበረክተው ማህበራዊ ፋይዳ ሁሉ ያልተባለ ነገር □እንደሌለ የገለፁት፡፡

ስነ-ጽሑፍን □እጥር ምጥን □እና ቅልብጭ ባለ ቋንቋ□እንዲህ ነውን ብሎ በይኖ ማስቀመጥ አስቸጋሪ ነው፡፡ የአስቸጋሪነቱ ዋና ዋናምክንያቶች

- ➢ የጽንሰ ሀሳቡ ዋና ጉዳይ የሰው ልጅ መሆኑ

ከሠው ተቀድቶና በሰው ተፈጥሮና ተበጃጅቶ መልሶ ለሰው ልጅ መቅረቡ ነው:: -የሰው ልጅም ውሎ ባደረ ቁጥር አዳዲስ አስተሳሰቦችንና አካሄዶችን □እንዲሁም የምርምር አቅጣጫዎችን ስለሚከተል ትናንት ያፀደቀውን ዛሬ በአዲስ አስተሳሰብ □እጸሻሽለ □□ም እያፈረሰ መሄዱ አይቀርም:: ከሠው ልጅ ህይወት ጋር የጠበቀ ቁርኝት ያለው ስነ-□ሁአም በየጊዜው መነጋገሪያ እየሆነ አዳዲስ መልኮችንና ትርጓሜዎችን እእያከለ የሚሄድ በመሆኑ ሁሉንም ሊያስማማ የሚችል አንድ የሥነ-ጽሑፍ ብያኔ ሳይዝ ከዚህ ዘመን ደርሷል::

- በስነ ጽሑፍ የማይወከል ነገር አለመኖሩ

በስነ □ሑፍ የማይወከል ሰዋዊ ጉዳይ የለም:: ደራሲ ያስተዋለውንና ስሜቱን የገዛውን ማንኛ ውንም ነገር በስነ □ሑአ □ቹል□ል:: □□እያንዳነዱ መስክና □ሰ□ ልጅ ገጠመኝ በተለያዩ የስ ነጽሑፍ ቅርጾች ውስጥ ይንጸባረቃሉ:: ይህ መሆኑ መስኩን በቀላሉ ምንነቱን ለመግለጽ አስቸጋሪ ያደርገዋል::

- የስነ ጽሑፍ ደራሲያን ከየትኛ□ም መስ□ ሊ□ልቁ መቻላቸው

ደራሲያን ከየትኛውም ሙያና የትምህርት ስልጠና ሊወጡ ይችላሉ:: የስነ □ሑአ ባለሙጻ የመሆን ወይም በመስኩ የተማረ መሆን አይጠበቅበትም:: በመሆኑም ደራሲያን ከተለያየ የሙያ መስክኮች የመጡ ናቸው:: በዚህ ምክኒያት የተለያዩ ጽንሰ ሃሳቦች፣□ንድፈ ሃሳቦችና ርዕዮተ ዓለሞች በስነ ጽሑፍ ውስጥ ይሰርጻሉ::□እዚህና መሰል ምክኒያቶች ስነ ጽሑፍን □እንዲህ ነው ብሎ ወጥ በሆነ መልኩ መበየን አስቸጋሪ ሆኗል::

ምንም □እንኳ ለስነ-ጽሑፍ ቁርጥ ያለ ብያኔ መስጠት ቢያስቸግርም በተለያዩ ዘመናት ጽንሰ -ሃሳቡን ለመበየን ከተደረጉት ሙከራዎች ወይም የብያኔ አቅጣጫዎች ውስጥ የሚከተሉት ሦሥቱ □እንደሚገኙበት Rene Wellek (1984) ይገልጻል::

1. ስነ □ሑአ እንደማንኛውም የተፃፈ ነገር

□□ህ □እሳቤ አራማጆች በሰው ልጅ የሥልጣኔ □ታሪ□ □ስዓ ተ□□□ በ□ሑአ □ተቶች ማናቸውም ጽሑፎች ሁሉ ስነ-□ሀሑፍ ናቸው የሚል ነው:: የታሪ□፣ የሥነ-ሰብ፣ የስነ-ማህበረሰብና የከርሠ ምድር ተመራማሪዎች ስነ-ጽሁፍ ለማንኛ□ም በኝ□ል ለሚተላለአ መልዕክት ሁሉ ይገለገሉበታል:: በዚህም ምክንያት ለእነዚህ ወገኖች በማንኛውም ነገር (ድንጋይ፣

ጽላት ፣ ሳንቲም፣ ፅትፅቴ፣ ሀውልት፣ ኘሸ □□ተ.) ላ□ ተቀርና□ □ሚቶች መልዕክት ያላቸው ጽሀሑፎች በሙሉ ስነ-□ሑፍ ናቸው::

ስታወቂያዎች፣ማስታወሻዎች፣ደብዳቤዎች፣ □ታሪ□፣የፍልስፍና የሃይማኖት፣ የሳይንስ ወዘተ. □ሀሑፎች ሁሉ ዋናው ጉዳያቸው መልዕክት መያዙ /ማስተላለፕ/ ላ□ እስከሆነ ድረስ ስነ-ጽሑፍ ናቸው ይላሉ:: ይህ አይነቱ የስነ-□ሑአ እሳቤ ግን በጣም ሠፊ በመሆኑ የተነሳ ብዙዎቹን የመስኩ ባለሙያዎች አያስማማም:: ምክንያቱም

- ስነ-□ሑፍ የሚባል ራሱን የቻለ /የተለየ/ የጥናት መስክ መኖሩን የሚክድ ነው:: ጅምላ ምደባ ነውና:: በመሆኑም የስነ ጽሑፍን መጠነ ርዕይ ይስታል።
- □ስነ-ጽሑፍን ጽንሰ ሀሳብ የተፃፈ ብቻ ብሎ በመገደብ የሰው ልጅ ስሜቱንና ሐሳቡን ጥበባዊ በሆነ መልኩ የሚገልፅበትን ቃላዊ ሥነ-□ሁአ □□ም ስነ-ቃል አያካትትም::
- ከጽሕፈት መፈጠር በፊት ስነጽሁፍ አልነበረም □ሚል ትምቴሜ ያለው ነው::

2. ስነ-ጽሑፍ እንደ ታላላቅ መፃሕፍት

የዚህ ብያኔ አራማጆች መፃሕፍቱ ምንም አይነት ይዘት ይኑራቸው በስነ-□ሑአ ቅርን □□ም አገላለጽ ይቅረቡ፣ የፍልሥፍና፣ □ታሪ□፣ □ስነ-መለኮት፣ □ስነ-ምፅባር፣ □□ለቲካ ፣የሳይንስ ወዘተ. □ሁኑ ቶቴ□ □መነህአቱ ታላቅነት ላይ ነው:: ታላቅነት የሚለካው መፃህፍቱ በሚያነሷቸው ጥልቅ አስተሳሰቦችና□እውነታ□(□እውነት አንፃራዊ መሆኑ ሳይዘነጋ)፣ ተነባቢነት ወዘተ. ነው:: በዚህ ብያኔ መሰረት የነአርስቶትል፣ ኘሌቶ፣ ካርል ማር□ስ፣ ሸ□ስ□ር፣ ዳንቴ፣ ቻርልስ ዳርዊን፣ አዳም ስሚዝ ወዘተ. ሥራዎች ሥነ-ጽሁፍ ናቸው ማለት ነው::

ስለዚህ የዚህ ብያኔ ችግር

- የመጀመሪያው ብያኔ ያሉበትን ችግሮች ይጋራል።
- ሁሉንም ሥራዎች በታላቅነታቸው ብቻ ከፈጠራ ሥራ ጋር አንድ ላይ ማካተት
- ለትልቅነት ወጥ መለኪያ የሌለው መሆኑ (በአንድ መስክ፣ አካባቢ፣ባህል ፣እምነት ወዘተ. ታላቅ የጠባለ መጽሀፍ በሌላው ዘንድ ሲታይ ታላቅ ላይባል ይችላል።)
- አንድን የስነ-□ሑአ ሥራ □እፀዕ ታዋቂ ካልሆነ በስተቀር በሥነ-ጽሑፍ ስራነት አለማካተቱ

3.1 ስነ-□ሑአ እንደ ምናባዊ የፈጠራ ሥራዎች

□ሀ ሶስተኛ□· □ስነ-ጽሑፍ ብያኔ ስነ-ጽሑፍ የምናብ ወይም የፈጠራ ውጤት መሆኑን □ሚቆልጽ ነው፡፡ ስነ-ጽሑፍ የማንኛውም የፈጠራ ውጤት መጠሪያና በፈጠራ ሥራ ላይ ለሚካሄድ ምርምሮች □እንዲሁም የትምህርት መስኩም ስያሜ በመሆን የሚያገለግልበት ሲሆን የተሻለውና ተቀባይነት ያለው አተያይ ነው፡፡

ምንም □እንኳ ስነ-□ሑአ □ሚለ□· ቃል በቁሙ ሲታይ ትኩረቱ ጽህፈት/ጽሑፍ ከሚለው ጉዳይ ጋር በመያያዙ የተነሣ የጽሑፍ ጥበብ ከመጀመሩ በፊት የሠው ልጅ ይጠቀምበት የነበረውን ቃላዊ ጥበብ ያላካተተ ቢሆንም፣ ቀደም ብለው ከቀረቡት ሁለት የስነ-□ሑአ ብያኔዎች ወይም አተያዮች በተሻለ መልኩ ተቀባይነት ያለው ነው፡፡ በመሆኑም በዚህ ብያኔ መሠረት ስነ-ጽሑፍ ሥንል ህልውናቸው በቃል ሆኖ ኪናዊነት ያላቸውን የፈጠራ ውጤቶች /ስነ ቃል/ ጭምር መሆኑን ልንገነዘብ ይገባል፡፡

እስከአሁን የተጠቀሡትን መሠረታዊ ነጥቦች በማጠቃለል ሥነ-ጽሑፍን በሚከተለው መልኩ መበየን □እንደሚቻል ዘሪሁን አስፋው (1992፣3) ቆልናኸል፡፡

> ስነ-□ሑአ በተለጸዩ ቅርፆች በቋንቋ አማካይነት የሚከሠት ስለሰዎች፣ በሰዎች፣ ለሰዎች □ሚዘጋጅ የገጠመኝ ማንፀባረቂያና ህይወትንና □እውነትን ባንድ አጣምሮ የማይ□ ህልውናው በቃልም በጽሑፍም የሆነ የፈጠራ ሥራ ነው ማለት □እንችላለን፡፡ ይህ □እንግዲህ በዋናነት ሥነ-ግጥምን፣ ተውኔትን፣ ረጅምና አጭር ልቦለድን እንዲሁም ከነዚህ ጋር ኪነ-ጥበባዊ ተቀራራቢነት ያላቸውን ጽሑፎችና የሥነ-ቃል ሀብቶች ያጠቃልላል ማለት ነው፡፡

ስነ-ጽሑፍ ሲባል ከታወቁት የስነ-ጽሑፍ ዘውጎች /ሥነ-ፅዓም፣አጭር ረፀም ልቦለት እንዲሁም ተውኔት/ በተጨማሪ ከነዚህ ጋር ኪነጥበባዊ ተቀራራቢነት ያላቸውን ጽሑፎችና □ስነ-ቃል ሀብቶች ያጠቃልላል፡፡

1.1 የስነ ጽሑፋፍ ትወራ ምንነት

> **የስነ ጽሑፍ ትወራ ማለት ምን ማለት ነው?**

ስነ ጽሁፋዊ ትወራ የሚባለው አንድን የስነ □ሑአ ስራ ስልታዊ በሆነ መንገድ ማንበብን መተርጎምና መረዳት የሚያስችል የመፈከሪያና የመተንተኛ መንገድ ነው። ሀያሲያን አንድን የስነ ጽሁፍ ስራ በተለያየ መንገድ ለመረዳት፣ ለማሳየትና ለማስረዳት የሚያስችላቸው መንገድ ነው፡፡ የተለያ የስነጽሀሑፍ ትወራዎች አሉ፡፡□እነዚህ ትወራዎች ስነ ጽሁፍን ለመመርመር የሚያስችሉ ማያ መነጽሮች ናቸው፡፡ ትወራዎች የየራሳቸው ተለያዩ ባህሪያት ጸኋቸው በመሆኑ በዚሁ ልክ የስነ ጽሑፍ ስራዎችንም የሚያሳዩበት መንገድ የተለያየ ይሆናል፡፡ ትወራዎች ፍጽም ተያያዥነትና ተመሳሳይነት የላቸውም ለማለት ባይቻልም አንዳንዶቹ ተቃራኒና አንዱ ሌላውን በመቃወም የተፈጠሩ ሊሆኑም ይችላሉ፡፡

1.2 የስነ ጽሑፋዊ ሂስ ምንነት

> ስነ ጽሁፋዊ ሂስ ማለት ምን ማለት ነው?

ስነ ጽሑፋዊ ሂስ የብዙ ዘመናት ታሪክ ያለው፣ በርካታ ምሁራንን የሚያከራክርና በርካታ እሳቤዎችን የያዘ በመሆኑ አንድ ወጥ የሆነና ቁርጥ ያለ ብያኔ መስጠት አዳጋች ነው፡፡ በየዘመናቱም ስለአስፈላጊነቱ፣ ስለአሰራሩና በስነ ጽሑፍ ውስጥ ስለሚጫወተው ሚና በርካታ ብያኔዎችና አመለካከቶች ተሰጥተዋል፡፡ በመሆኑም ስነ ጽሑፋዊ ሂስን እንድህ ነው ብሎ ቁርጥ ያለ ብያኔ ለመስጠት አይቻልም፡፡ ለዚህ በምክኒያትነት የሚጠቀሱት ደግሞ

- እንደ ደራሲያን ሁሉ ሃያሲያንም ከተለያዩ መስኮች የተለያዩ ርዕዮተ ዓለሞችን ይዘው የሚመጡ መሆናቸው
- የመሄሻ መንገዶች የተለያዩ መሆናቸው
- ሁሉንም የስነጽሁፍ አይነቶች በአንድ እኩል የሚገዛ የሂስ አይነት ባለመኖሩ ወይም ሂስ እንደ ስነ ጽሑፉ አይነት ተለያየ መሆኑ
- የየሂሶቹ አላማ፣ትኩረትና ተግባር የተለያ መሆን
- ስነ ጽሑፋዊ ሂስ በየዘመናቱ የሚቀነቀኑ ገናና አስተሳሰቦችንና ርዕዮተ አለሞችን መነሻ አድርጎ የሚካሄድ መሆኑ

የሂስ ጥበብ ከተጀመረበት ከዘመነ ግሪክ አንስቶ እስካሁን ድረስ የተለያዩ እሳቤዎች እየተንፀባረቁበትና የተለያዩ ፈለጎች እየታዩበትና እደገና እየተለወጠ የመጣ መስክ ነው፡፡
በመሆኑም ስነ ጽሑፋዊ ሂስ በኪነ ጥበብ መድረክ ለረጂም ዘመናት ሲቆይ በየዘመናቱ የታዩት ባለሙያዎች እንደየዘመናቸው የኪነ-ጥበብ ፍልስፍናና እንደሚከተሉት ፈለግ የተለያዩ ብያኔዎች ሲሰጡበት ቆይቷል፡፡ ይህ ደግሞ ለኪነ-ጥበብ ዘርፍ ሁሉ አቀፍ ብያኔ ለመስጠት አዳጋች ያደርገዋል፡፡ የተለያዩ አተያዮችና የፈለግ አይነቶች በመኖራቸው የተነሳ ወጥ ብያኔ ለመስጠት አዳጋች ቢሆንም መሰረታዊ በሆኑ ጉዳዮች ላይ ከተቀራራቢነት አልፎም አንድነት ያላቸው ብያኔዎች ሲሰጡ ተስተውሏል፡፡ ከተሰጡት ብያኔዎች መካከል መዝገበ ቃላታዊ ብያኔዎችን በቀዳሚነት እናያለን፡፡
The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms መዝገበ ቃላት የሂስን ምንነት እንደሚከተለው ይገልጸዋል፡፡ ስነ ጽሁፋዊ ሂስ በአንድ ስነ ጽሁፋዊ ቴክስት ላይ የሚደረግ ቴክኒካዊ ገለጻና ማብራሪያ ነው፡፡ በስሩም የሚከተሉትን ተግባራት ያካትታል፡፡

- ስነ ጽሑፍን ከሞራልና ከስሜት አንጻር መገምገም
- ስነ ጽሁፋዊ ስራዎችን ከዘውጋቸው አንጻር መከፋፈልን
- ጭብጣቸውን መተርጎምን
- ከቅርጽና ከባህሪ አንጻር መገምገምን
- ከሌሎች ስራዎች አንጻር ፋይዳቸውን መግለጽን
- በአንባቢ ላይ የሚፈጥሩትን ተጽእኖ መመርመርን

- ከስነ ጽሑፍ መረሆዎች አኳያ መርሃዊነታቸውን መገምገም በማለት ይፈታዋል፡፡

ሂስ በአማርኛ ስነጽሁፍ ታሪክ ውስጥ ግምገማ፣አቃቂር፣ትችት፣አስተያየት፣ነቀፌታ በሚሉ መጠሪያዎች ሲጠራ ቆይቷል፡፡ የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማዕከል ያዘጋጀው የአማርኛ መዝገበ ቃላት ሂስ የሚለውን ቃል እንደሚከተለው ይፈታዋል፡፡

1. በአንድ የፈጠራ ውጤት በተለይም በስነ ጥበብ ስራዎች (ስነ ጽሑፍ፣ በትያትር፣ሙዚቃ፣ስዕል…) ላይ የሚሰነዘር መዛኝ አስተያየት
2. በደካማ ጎን ላይ የሚያተኩር ነቀፋ
3. ድክመትን ወይም ስህተትን ለማረም ሲባል በተሳሳተው ወገን ላይ የሚቀርብ ቂም በቀል የሌለበት ትችት

ስነ ጽሑፋዊ ሂስ ከፕሉቶ (428-327 B.C) ጀምሮ ይካሄድ እንደነበር መረጃዎች ያሳያሉ፡፡ Criticism የሚለው ሀሳብም መነሻው kritos የሚል ጥንታዊ የግሪክ ቃል ሲሆን Juge ዳኝነት ወይም መዳኘት የሚል ፍች ይኖረዋል፡፡ ይህ ዳኝነትና ውሳኔ በጥንታዊ ግሪክ ሌሪክ ግጥሞችን በመሄስ ሂደት ተከስቷል፡፡ ሂስም ከጥንታዊ ግሪክ ጀምሮ የነበረ መሆኑን ያመላክታል፡፡

ወደ እንግሊዝኛው ስንመጣ Criticism የሚለው ቃል ከ16ኛው ክፍለ ዘመን አጋመሽ ጀምሮ በቋንቋው ውስጥ የታየ ሲሆን ከመተቸትና ከመገምገም ጋር ይቆራኛል፡፡ በአብዛኛውም የስነጽሁፍ ስራዎችን መሄስ ጋር ይነገራል፡፡

ለሂስ ከቴክኒክ አንጻር የተሰጡጥን ብያኔዎች ስናይ የተለያዩ ምሁራንን ገለጻ እናገኛለን፡፡ ዘሪሁን (1992) እንዳሰፈረው ስለ ስነጽሁፋዊ ሂስ የሚከተሉት ምሁራን እንደሚከተለው ብያኔ ሰትተዋል፡፡

- Renne Wellek፡- ስነ ጽሑፋዊ ሂስ የአንድን ስራ ደካማና ጠንካራ ጎን ለይቶ ብቻ መዳኘት ሳይሆን የአንድን ስነ ጽሑፋዊ ቅርጽ
    - መርሆዎችንና ንድፈ ሃሳቦችን መንገር
    - የስነ ጽሑፍ ባህሪና አፈጣጠርን መንገር
    - የአጠናን ዘዴዎቹን መመርመር
    - የሚሰጠውን ጠቀሜታ (ተግባሩን መንገር)

- የሚያመጣውን ውጠየት መግለጽ
- ከሌሎች ሰዋዊ ተግባራትና ድስፐሊኖች ጋር ያለውን ግንኙነት መመርመርን ያካትታል፡፡

- Hollman በበኩሉ ስነ ጽሑፋዊ ሂስ፡ -
  - የስነ ጽሑፍን ታሪክ ማጥናትን
  - የስነ ጽሑፍ ዘርፎችን በአይነት መመደብን
  - የስነ ጽሑፋዊ ስራዎችን መተንተንን
  - የስነ ጽሑፍ ስራዎችን መመዘንንና የሚመዘኑባቸው መግለጽን ያጠቃልላል፡፡

ከላይ ከቀረቡት የስነ ጽሑፋዊ ሂስ ብያኔ እንደምንረዳው ስነጽሑፋዊ ሂስ የአንድን ስነ ጽሑፋዊ ቴክስት ደካማና ጠንካራ ጎኖች መግለጽን፣ የስነ ጽሑፍን ተየት መጥነት ማጥናትንና መንገርን፣ ስነጽሁፋዊ ቴክስቶችን ሙያዊ በሆኑ መመዘኛዎች መመዘንንና መተንተንን፣ መመዘኛ መለኪያዎችን መግለጽን ወዘተ. ያጠቃልላል፡፡ ባጠቃላይ ስነ ጽሑፋዊ ሂስ በአንድ ስነ ጽሑፋዊ ሂስ ላይ የሚደረግ ማንኛውንም አይነት ጥናት ነው፡፡ ስነ-ጽሑፋዊ ሂስ ስነ-ጽሑፋዊ ስራዎችን መተንተን፣ ማጥናት፣ መመዘን፣ ስራዎቹ የሚመዘኑባቸውን መለኪያዎች፣ ዘዴዎችንና መርሆዎች ማውጣትም በዚህ ኪነ ጥበብ የሚካተቱ እንደሆኑ የሚያመላክቱ ብያኔዎች አሉ፡፡ ስለሂስ ምንነት ከሚሰጡ ብያኔዎች የማይጠፉ መሰረታዊ እሳቤዎች እንዳሉ ከላይ ከቀረቡት ብያኔዎች መገንዘብ ይቻላል፡፡ ከነዚህም መካከል ሂስ የአንድን ስራ ምልክትና ጉድለት አውጥቶ የማሳየት ኪነ ጥበባዊ ተግባር መሆኑ አንዱና ዋነኛው ነው፡፡ ከዚህም በተጨማሪ ስለስነ-ጽሁፍ ታሪክ፣ ስለአይነቶቹ፣ ስለአፃፃፍ ብልሀቶቹና መርሆዎቹ፣ ብሎም መለኪያዎች የሚካትት የኪነ ጥበብ ዘርፍ መሆኑን መገንዘብ ይቻላል፡፡ በመሆኑም ስነ-ጽሁፋዊ ሂስ አንድን የስነ-ጽሑፍ ስራ በውል በማወቅና በማጥናት በተወሰኑ የስነ-ጽሑፍ መለኪያዎች መርህዎች አማካይነት የሚሰጥ ሙያዊ ምዘና ነው ለማለት ይቻላል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ ስነ-ጽሑፋዊ ሂስ አንዱ ስራ ከሌሎቹ ጋር እየተነፃፀረ ደረጃ የሚሰጥበት፣ ድክመት ጥንካሬው ተለይቶ የሚታወቅበት ኪነ-ጥበባዊ ተግባር ነው። ስነ ጽሑፋዊ ሂስ ማንኛውም ሰው ይመስለኛል ብሎ የሚያደርገው ሳይሆን ሳይንሳዊ በሆኑ መመዘኛዎች መነሻነት በባለሙያዎች የሚደረግ ምዘና ነው፡፡ በዘፈቀደ የሚሰራ ሳይሆን ከግል ስሜትና ቂም በቀል በጸዳ መልኩ ሙያውን ለማዳበርና ለማሳደግ ጭምር የሚከናወን ነው፡፡

1.3 የስነ-ጽሁፋዊ ሂስ ተግባርና ሃያሲው

- ስነ ጽሑፋዊ ሂስ ምን ምን ጠቀሜታዎች ይኖሩታል?
- ሀያሲ ምንድን ነው?
- ሀያሲ ምን አይነት እውቀትና ክህሎት ሊኖረው ይገባል ብላችሁ ታስባላችሁ?

የሃያሲን ውስን ትርጉም ስናጤን በብዙዎቹ የሚነገረው አንድን ስነ-ጽሁፋዊ ስራ አጥብቆ በማጥናትና በመመርመር የሚሰጥ የባለሙያ ምዘና መሆኑን እንረዳለን። ይህ ደግሞ ከባድና ውስብስብ ነገሮችን በጥልቀት ማየትን የሚጠይቅ ተግባር ነው። ስነ-ጽሁፋዊ ሂስ ስለአንድ ስነ-ጽሁፋዊ ስራ አዲስ አቅጣጫ የሚያሳይ፣ ስራውን በመተንተን ለአንባቢው ስነ-ጽሁፉን ይበልጥ እንዲረዳው፣ ያላየውን ነገር እንዲያይ፣ የተሰወረበትን እንዲገለፅለት ያደርጋል። ለደራሲውም ቢሆን ድክመት ጥንካሬውን እንዲለይ፣ ከተደራሲያን ጋር እንዲተዋወቅ ይረዳዋል። ለሌሎች ፀሀፍትም ከጽሁፉ ድክመት ጥንካሬ እንዲማሩ ዕድል ይፈጥራል። በሌላ በኩል ስነ-ጽሁፋዊ ሂስ የአንድ ሀገርን ስነ-ጽሁፍ ለማሳደግ ወሳኝ ሚና አለው። ይህን ማድረግ ግን በቀላሉ የሚሞከር ተግባር አይደለም። የላቀ የማመዛዘን ብቃትና አስተዋይ አዕምሮን ብሎም የጠለቀ ዕውቀትን ይጠይቃል።

ዘሪሁን (1992) ዊሊያዊ ሆፍሰን ሄትሪ (1994)ን ጠቅሶ እንደሚገልፀው ሃያሲው ስራውን ከውስጥ ድረስ ጠልቆ መገንዘብ፣ የስራውን ኪነ-ጥበባዊ ሀይልና ውበት ለይቶ ማውጣትና ጊዜያዊና ዘላቂ የሆኑ ነገሮችን መለየት፣ ስራውን በመተንተን ትርጉሙን ማመላከት፣ ደራሲው የተከተላቸውን ኪነ-ጥበባዊና ስነ-ምግባራዊ መርሆዎች ማሳየት፣ የተሰወረውን ግልፅ ማድረግ፣ የስራውን ክፍሎች የርስ በርሳዊ ግንኙነት ማውጣትና መሰል ስራዎችን መስራት አለበት።

ከዚህ በተጨማሪ የስነ-ጽሁፍን አላባውያን በሚገባ በማጥናት ታሪኩን እንዴት ሊፈጥሩ እንደቻሉ ማመላከትም ከሃያሲው የሚጠበቅ ተግባር መሆን ይገባዋል። በአጠቃላይ ሃያሲው የማብራራት፣ የተደበቀውን የማሳየት፣ የደበዘዘውን ብሩህ የማድረግ ሚናን ይወጣል። የድርሰቱንም ይዘት፣ መንፈስ ኪነ-ጥበብ ምን እንደሆነ ያሳያል። ይህ ደግሞ ከባድና ሰፊ

ተግባር ነው፡፡ እነዚህን ተግባራት ለማከናወን ልዩ ችሎታ፣ ሀቀኝነትና ብቃት ይጠበቃል፡፡ በመሆኑም ሃያሲ ንቁና አመዛዛኝ አዕምሮ ያለው፣ ነገሮችን ጠልቆ ማየትና የማጥናት ፍላጎት (ጥናት) ያለው፣ ለሚያየውና ለሚሰማው አፋጣኝ መልስ መስጠት የሚቻል መሆን ይጠበቅበታል ማለት ነው፡፡

ሀያሲው የማህበረሰቡ ልዩ ልዩ መልኮች የሚንፀባረቁበትን ስነ-ጽሁፋዊ ስራ በመመርመር ድክመት ጥንካሬውን፣ የማሳየት፣ ኪነጥበባዊ ትንታኔ የመስጠት፣ ስራው ከሌሎች መሰል ስራዎች ጋር ያለውን ዝምድናና ልዩነት፣ ከሌሎች ጋር ሲነፃፀር የሚኖረውን ደረጃ የመለየት ሃላፊነት የተጣለበት ነው፡፡ በመሆኑም የሀገሩን ስነ-ጽሁፍ እየተከታተለ አቅጣጫ የሚያመላክት፣ የስነ-ጽሁፍን ሚስጥር የሚገልጥ፣ የደራሲያንን ስራዎች የማብራራት አደራ የተጣለበት ባለሙያ ነው፡፡ በመሆኑም ይህ ባለሙያ ከተራው አንባቢ በተለየ ነገሮችን ሚዛናዊ በሆነ ሁኔታ በተለየ አይን ማየት የሚችል፣ ከተለያዩ አቅጣጫዎች አንፃር የሚመለከት፣ ከወገተኝነት እና ከስሜታዊነት በፀዳ መልኩ ትክክለኛ ዳኝነት የሚሰጥ መሆን አለበት፡፡

ከዚህ በተጨማሪ ሃያሲ ደራሲው ሳይሆን ስራውን የሚተች፣ ለደራሲያን አክብሮት ያለውና የተሻለውን አሰረር በመጠቆም የበለጠ እንዲሰሩ የሚያደፋፍር መሆን አለበት፡፡ ከላይ ከቀረቡት የሃያሲው ችሎታዎች በተጨማሪ ሌሎች ችሎታዎችም ሊኖሩት ግድ ይላል፡፡ ከሁሉም ቀዳሚው ደግሞ ልዩ ትምህርት የሚያስፈልገው መሆኑ ነው፡፡ ሃያሲው የአመለካከት ስፋት እንዲኖረውና ለፍርዱም ተገቢ መሰረት እንዲያገኝ ዕውቀት ያስፈልገዋል፡፡ በመሆኑም ሃያሲው የሂስ ስራን ለማከናወን ስለ ስነ-ጽሁፍ የጠበቀ እውነት ሊኖረው ይገባል፡፡ ስለ ስነ-ጽሁፍ ምንነትና አፈጣጠሩ፣ ከማህበረሰቡ ጋር ስላለው ግንኙነትና ስለአይነቶቹ፣ ስለአፃፃፍ ዘዴዎቹና አላባዎቹ፣ ወዘተ. በሚገባ መገንዘብ ያሻዋል፡፡ በተለይም ደግሞ ሒስ ስለሚሰጥበት ስነ-ጽሁፋዊ ዘር ከፍ ያለ ዕውቀት እንዲኖረው ይጠበቃል፡፡

ለምሳሌ፡ በአጭር ልቦለድ ላይ ሒስ ለመስጠት የሚነሳ ሃያሲ የአጭር ልቦለድን ምንነት፣ እንዴትነትና ባህሪያቱን እንዲሁም በውስጡ የሚገኙትን አላባውያን ቅንጅት መገንዘብ ይኖርበታል፡፡ በመሆኑም አጭር ልቦለድ ከረጂም ልቦለድም ሆነ ከሌሎች የስነ-ጽሁፍ ዘርፍ የሚለይበትንና የሚመሳሰልበትን መረዳት ይገባዋል፡፡ የአንድን ደራሲ አጭር ልቦለድ በሚያጤንበት ጊዜ በዘመኑ የታተሙ የሌሎች ደራሲያንን ስራዎችም መመልከት

ይጠበቅበታል፡፡ ሃያሲው ከራሱና ከስነ-ጽሁፍ ክልል ሆኖም የስነ-ጽሁፍ ምንጭ ስለሆነው ስለማህበረሰቡም ማወቅ ይጠበቅበታል፡፡ በድርሰቱ ውስጥ የሚቀርበው ታሪክ በዘመን የሚኖረው ማህበረሰብ ህይወት ነው፡፡ በመሆኑም የድርሰቱ ምንጭ የሆነውን ማህበረሰብ ህይወት ነው፡፡ ስለዚህ የማህበረሰቡን ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊና ማህበራዊ ገፅታዎች ማወቅ ለሃያሲው ወሳኝ ተግባር ነው፡፡

ደራሲው የራሱን ህይወት ያሳያል፡፡ የሰውን አኗኗር ቅርፅና ይዞታ፣ የሰውን እርስበርሳዊ ግንኙነት ያንፀባርቃል፡፡ እንዲህ ያለውን ሰዋዊ ጉዳይ የያዘን ስራ ለመመርመርና ሂስ ለመስጠት የሰውን ህይወት ማወቅ ወሳኝ ጉዳይ መሆኑ አይካድም፡፡ የሰውን ባህሪያትና ሰናይና እኩይ ምግባሮችን፣ በአጠቃቀም የማንነቱን መገለጫዎች መገንዘብ አስፈላጊ ነው፡፡

ከዚህ በተጨማሪ ስነ-ጽሁፍ ከሌሎች የዕውቀት ዘርፎች ጋር በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ግንኙነት ይኖረዋል፡፡ በመሆኑም ሃያሲው ለሂሳዊ ትንታኔው አስተዋጽኦ ሊኖረው ይገባል፡፡ ለምሳሌ ከታሪክ፣ ከስነ-ልቦና፣ ከስነ-ማህበረሰብና መሰል የዕውቀት ዘርፎች ጋር ተሳስሮ ስላለው ከእነዚህ የእውቀት ዘርፎች መጠነኛም ቢሆን ዕውቀት እንዲኖረው ይጠበቃል፡፡በአጠቃላይ ሃያሲ በሙያው ዕውቀት ያለው፣ አመዛዛኝና ፈጣን አዕምሮን የታደለ፣ ከአድሏዊነት የፀዳ፣ ለማንበብ ደከመኝ የማይል መሆን አለበት፡፡ እነዚህንና መሰል ብቃቶቹ ሲኖሩትም ነው የሃያሲነት ማዕረግ ሊሰጠው የሚችለው፡፡